

MASSIMO PALOMBELLA, *Actuosa participatio. Indagine circa la sua comprensione ecclesiale. Apporto al chiarimento dell'interazione tra lex credendi, lex orandi e lex vivendi nei secoli XVI-XVIII*, Roma 2002, 240 s.

Rzymska Biblioteka Wiedzy Religijnej pod nrem 179, wzbogaciła się o interesujące studium z zakresu *participatio actuosa*. Autorem tego interesującego studium jest salezjanin, ks. Massimo Palombella, wykładowca teologii i muzyki na Wydziale Teologicznym Papieskiego Uniwersytetu Salezjańskiego w Rzymie i w Papieskim Instytucie Muzyki Sakralnej. Ks. M. Palombella w Rzymie jest postacią dobrze znaną. Oprócz pracy w wymienionych uczelniach, jest również założycielem i dyrygentem międzyuniwersyteckiego chóru w Rzymie, a także dyrektorem znanego, naukowego biuletynu „Armonia di Voci”, zajmującego się muzyką dla liturgii.

Actuosa participatio przywołuje na myśl ogromnie ważny kontekst liturgiczny „aggiornamento” Vaticanum II. Prawdą jest, że sama problematyka uczestnictwa w liturgii była prawie zawsze obecna w Kościele. Wystarczy przypomnieć chociażby niektóre dokumenty papieży ostatnich czasów na ten

temat, zwłaszcza papieża Piusa X, jego następcy Piusa XI, czy np. *Mediator Dei* papieża Piusa XII. Problematykę *actuosa participatio* przypomniał przede wszystkim Sobór Watykański II w *Sacrosanctum Concilium*, odkrywając bogactwo liturgii i różnorodność możliwości udziału wiernych w życiu liturgicznym, w sakramentach, a szczególnie w Eucharystii i całym Misterium Chrystusa i Kościoła. Ks. M. Palombella wyraźnie zaznacza w podtytule swej książki, że jego studium pragnie właśnie przybliżyć zrozumienie czynnego uczestnictwa w Kościele. Wypowiada się ono najbardziej w czynnym uczestnictwie człowieka w życiu Bożym, w różnych sposobach tego uczestnictwa i dojrzewającym coraz bardziej owocu duchowym. Wszyscy wierni zaś, jak mówi *Gaudium et spes* w n. 22, są nie tylko wezwani, ale powołani do uczestnictwa, gdyż Chrystus zjednoczony z człowiekiem „ofiarowuje wszystkim możliwość dojścia do uczestnictwa w Misterium Paschalnym”.

Całość materiału na temat *actuosa participatio* Autor dzieli na cztery rozdziały, poprzedzone 30 stronicowym wprowadzeniem i podsumowane zaledwie dwu stronicowym zakończeniem. Na końcu książki znajdujemy dwa interesujące dodatki: Wykaz papieży, których dokumenty nawiązują do uczestnictwa w liturgii, oraz Tematyczny wykaz dokumentów.

Trzeba przyznać, że wprowadzenie do całości jest zrobione dobrze i pouczająco. Autor rozpoczyna od genezy powstania „technicznego wyrażenia” *actuosa participatio*, umieszczając je następnie w kontekście ruchu liturgicznego i aktualnego stanu studiów na ten temat. Przybliży czytelnikowi *actuosa participatio* nie tylko jako wyrażenie liturgiczne, lecz także jako problem teologiczny. Pierwszy rozdział książki poświęcony jest reformie i kontrreformie, ich punktom wyjścia i dojścia, w celu lepszego zrozumienia wyrażenia *participatio*. Ks. Palombella sięga tu aż do czasów późnego średniowiecza, przechodzi czas reformacji i ukazuje odpowiedź katolików w tej materii dla reformatorów. Drugi rozdział studium Autor poświęca na badanie kontekstu historyczno-społecznego i panoramy kościelnej w wiekach XVII i XVIII. Nie jest to zwykłe studium akademickie. Możemy tu odtworzyć całą teologiczną drogę tamtego okresu, również z jego negatywnymi skutkami dla Kościoła. Zauważamy to jeszcze lepiej w kolejnym rozdziale III, gdzie *participatio* ukazuje się jako wynik sytuacji historycznej, gdyż wynika np. z kryzysu między scholastyką, reformą protestancką i tą Soboru Trydenckiego. Materiał tych trzech rozdziałów nie jest rewelacją co do treści. Znajdujemy go również w innych książkach na ten temat. Jednak sposób uporządkowania tych treści dla mniej obeznanych w problematyce może być przydatny. Interesujący i twórczy jest przede wszystkim materiał ostatniego rozdziału, który zatytułowano: „W kierunku *actuosa participatio*”. Autor omawia tu *actuosa participatio*

w ramach struktury ontologiczno-antropologicznej człowieka i jego „być” w Kościele. Następnie bada *actuosa participatio* i liturgię, wraz z jej wymiarami uczestnictwa zarówno zewnętrznego, jak i wewnętrznego. W końcu ukazuje *participatio* funkcjonujące w ramach wzajemnie przenikającego się w liturgii *lex credendi*, *lex orandi* i *lex vivendi*.

Książka ks. M. Palombella jest pozycją wartościową i tematycznie aktualną. Uświadamia ona czytelnikowi, że liturgia jest rzeczywiście sercem Kościoła, a *actuosa participatio* pozwala odnaleźć przez nią zbawczą drogę, którą Kościół-Matka prowadzi nas pewnie i kompetentnie. Autor przypomina, że nie wystarczy poznać samo liturgiczne pojęcie *actuosa participatio*. Trzeba próbować rozpoznać cały złożony i oparty na potrójnym prawie problem teologiczny oraz sięgnąć do filozoficzno-antropologicznych korzeni „*participatio*” jako podstawy hermeneutycznej, by poprawnie interpretować całe *Mysterium Salutis*. Książka zainteresuje zatem wielu, nie tylko studentów i naukowców teologii, lecz także uczonych innych dziedzin.

Warszawa

KS. ADAM DURAK SDB